

Ana
Kršinić
Lozica

Janusovo lice *ukletog neimara*

Bogdan Bogdanović – Ukleti neimar

Gliptoteka HAZU, Zagreb,

9. listopada – 31. listopada 2012.

AUTORI IZLOŽBE

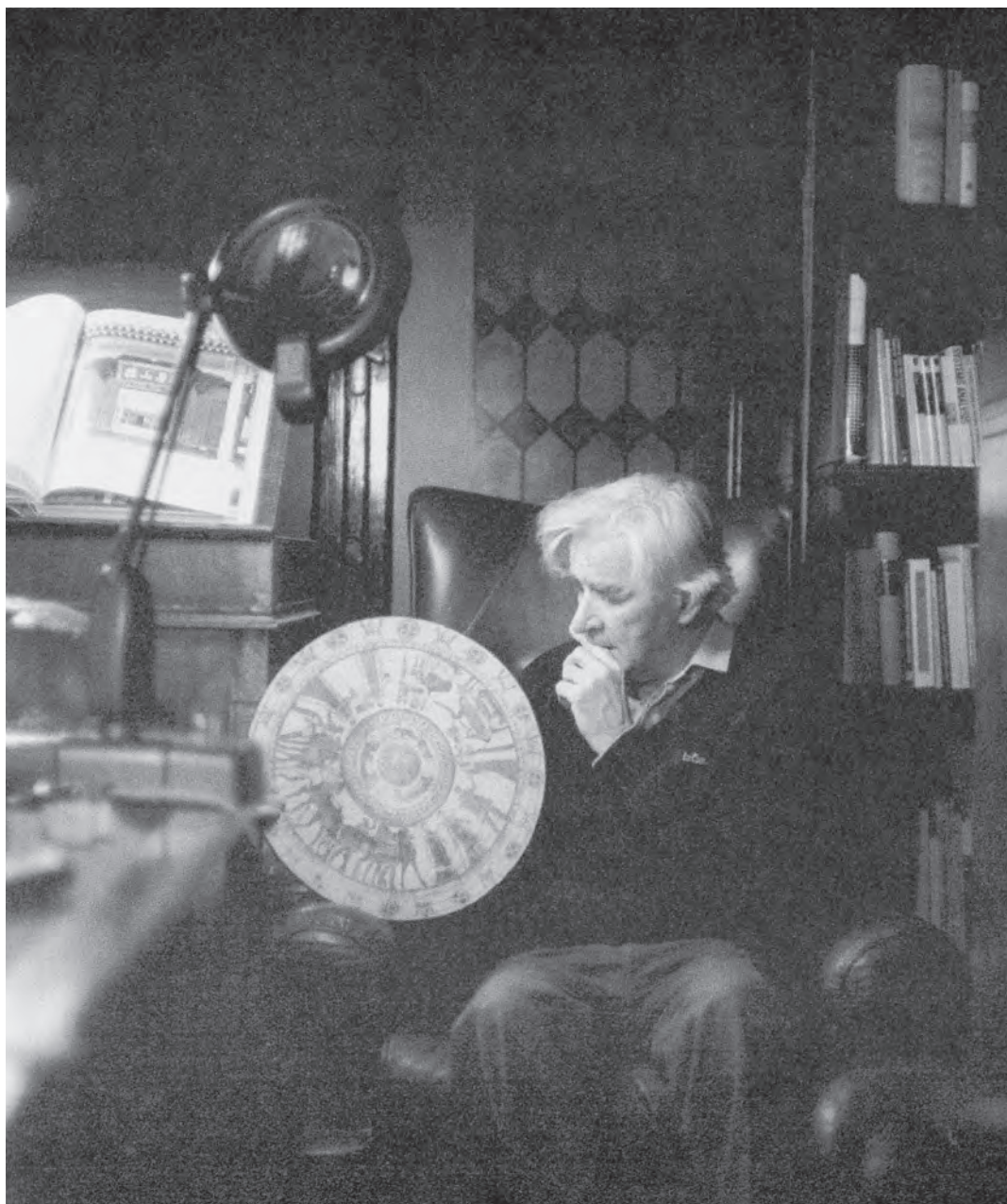
Sonja Leboš; Ivan Ristić; Maja Kučan

Rad Bogdana Bogdanovića još je za autorova života naišao na priznanje jugoslavenske i međunarodne struke, a danas, kada jača interes za proučavanje socijalističke povijesti, on zadobiva još veću pažnju zbog svog neuobičajenog referiranja na poluizmišljene tradicije i na estetiku nadrealizma, a koje onemogućava da ga se svrsta u neku od dominantnih naracija o naizgled suprotstavljenim stilskim kategorijama kao što su socijalistički realizam i modernizam. Izložba *Bogdan Bogdanović/Ukleti neimar*, koja svoje ime posuđuje iz naslova Bogdanovićeve memoara, prvi je put bila predstavljena javnosti 2009. godine u Centru za arhitekturu u Beču, zatim 2011. u Muzeju grada Beograda, a zagrebačka ju je publika mogla vidjeti u listopadu 2012. u Gliptoteci Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Na inicijativu Austrijskog kulturnog foruma u Zagrebu izložba je realizirana u suradnji Udruge za interdisciplinarna i interkulturalna istraživanja, Spomen područja Jasenovac, Gliptoteke HAZU i Centra za arhitekturu u Beču. Kustos izložbe Ivan Ristić, koji je ujedno i autor prethodnih dvaju postava, i Sonja Leboš, u sažetju su formi obuhvatili Bogdanovićev opus objedinjujući sva područja njegova profesionalnog djelovanja: arhitekturu, crtež, pedagoški rad, te književna i teorijska djela. Dvije prostorije Galerije 3 u kojima je smještena izložba dijele postav na dvije cjeline u kojima se na različit način pristupa Bogdanovićevu djelu.

Prvi dio izložbe čini sažeti pregled Bogdanovićevog rada, s naglaskom na Spomen

područje Jasenovac. Na panoima je predstavljeno dvanaest primjera memorijalne arhitekture realizirane u razdoblju od 1952. do 1987. godine, javnosti su pokazani crteži iz zbirke Donacija Bogdana Bogdanovića pohranjene u JUSP Jasenovac, odabrani u suradnji s kustosicom Majom Kučan, a izložene su i Bogdanovićeve objavljene knjige. Desetominutni film Želimira Žilnika *Lipanska Gibanja* koji prati studentske prosvjede u Beogradu 1968. postavljen je kao širi kontekst Bogdanovićevog angažmana u prosvjedima, ali i njegovog nešto kasnijeg pokušaja reforme studija na Arhitektonskom fakultetu u Beogradu (1971.) i osnivanja škole za filozofiju arhitekture 1976. godine u Malom Popoviću.

Instalacija autora Ivana Marušića Klifa koja predstavlja drugi dio izložbe, uzima Bogdanovićeve crteže kao polazište za medijsku obradu i interpretaciju. Digitalizirani crteži, koji su u originalu pohranjeni u Centru za arhitekturu u Beču, projicirani su u negativu tako da se pretapanjem različitih projekcija, spletom sjena i svjetlosnih tragova oblikuje svjetlosna instalacija koja zauzima čitavu drugu prostoriju Galerije 3. Instalacijom se crteži preoblikuju u nepotrebno dramatičan ambijent; vizualni efekti, naime, nisu prisutni u samim predlošcima i njihov je jedini cilj stvaranje estetske privlačnosti kojom se nastoji fascinirati posjetitelje. Ipak, u instalaciji je moguće prepoznati jedan postupak koji je karakterističan ne samo za Bogdanovićeve crteže, nego i za spomenike, memorijalne komplekse i tekstove koje je pisao. Motiv Janusa, dvostrukoga lica,

stalno se provlači kroz Bogdanovićeve rad: osna simetrija udvaja forme na ne uvijek sasvim identične polovice, na objekt i sjenu, na lik i naličje, modeli i spomenici se dijele na nadzemni i podzemni dio, slika i riječ se reflektiraju jedno u drugom, povijesne činjenice i fikcija nerazmrsivo prepliću, a

nevidljivo (traumatski događaj koji se kome-morira) se preklapa s vidljivim pokušajem njegove reprezentacije u formi memorijalne arhitekture. U svjetlosnoj instalaciji taj se Bogdanovićeve postupak primjenjuje na formalnoj razini već spomenutog poigravanja predloškom, koji se “podvaja” transpozicijom

u negativ i anamorfičkim refleksijama koje nastaju projekcijom.

Izložba o *ukletom neimaru* daleko je od monografske izložbe koja pretendira na cjelovit retrospektivan prikaz autorova opusa. Riječima kustosice Sonje Leboš, cilj izložbe nije u potpunosti rasvijetliti Bogdanovićeve opus, niti ga prikazati u velikom obimu, nego ga približiti mlađim generacijama i ukazati na njegovu povijesnost, a time i na njegov politički značaj. Tako postavljena koncepcija izložbe relevantna je kao dio šire platforme za naznačavanje problema i tema koje je Bogdanović otvorio u svom radu, kao i za poticanje diskusije o njegovom nasljeđu i o ulozi koju njegovi (ne)realizirani radovi i njegova promišljanja mogu imati danas. Tim je povodom 19. listopada 2012. u Gliptoteci održan i okrugli stol na kojem su sudionici akademik Andrija Mutnjaković, Friedrich Achleitner, Sanja Horvatinčić, Ivan Ristić, Dietmar Steiner i Aleš Vodopivec izlagali o Bogdanovićevoj memorijalnoj arhitekturi, njegovim crtežima i urbanološkim istraživanjima, o današnjem stanju njegovih memorijala i promjenama njihova značenja, te kontekstualizirali njegov rad s obzirom na rad njegovih suvremenika poput Edvarda Ravnikara.

Izložbom i okruglim stolom nastojalo se pristupiti temi Bogdana Bogdanovića iz današnje pozicije koja omogućava sagledavanje njegova rada u kontekstu kulture pamćenja i diskurzivne rekonstrukcije sjećanja. Izložbu stoga treba promatrati u okviru dugoročnih projekata čiji je ona sastavni dio, a koji se na interdisciplinarni i multidisciplinarni način bave odnosom pamćenja i javnog prostora: projekta *Mnemosyne – kazalište sjećanja* Udruge za interdisciplinarna i interkulturalna istraživanja (UIII) i projekta *Ars Publicae/1% za umjetnost* čiji su temeljni nositelji UIII, Slobodne veze i drugi nezavisni partneri. Projekt *Ars Publicae* kreira javnu platformu za propitivanje umjetničkog sadržaja u gradskom javnom prostoru, u razdoblju nakon Drugog svjetskog rata do danas, dok projekt *Mnemosyne* radi na aktivaciji kolektivnog sjećanja na totalitarne režime 20. stoljeća u Europi,

raspravljajući o njihovim tragovima u sadašnjosti memorijalne kulture. Preciznije, *Mnemosyne* se bavi različitim modelima reprezentacije sjećanja u arhitekturi, književnosti, vizualnim i izvedbenim umjetnostima odnosno načinima na koje oni sudjeluju u formiranju kolektivnog i individualnog pamćenja, ukrštavajući dominantne povijesti i potisnute individualne (pri)povijesti.

Pokraj samog ulaza u izložbene prostorije izložen je video-zapis performansa *Ne-vidljivo* Patrizije Donà iz 2010. godine, izvedenog u Praškoj ulici u Zagrebu na mjestu na kojem je nekad bila sinagoga srušena 1941., a na kojem je danas parkiralište. Rad *Ne-vidljivo* postavljen je kao uvod u neke od tema kroz koje se izložbom sugerira sagledavanje Bogdanovićeve opusa, a to su preklapanje prošlosti i sadašnjosti i preispitivanje (ne)mogućnosti reprezentacije traume. Napuštanje pravocrtnih vremenskih relacija i povijesne kronologije, kao i rekonstrukcija prošlosti putem posezanja za mitskim strukturama mišljenja, karakteristike su Bogdanovićeve pristupa memorijalizaciji. Arhaični izgled Bogdanovićeve spomenika i memorijalnih kompleksa spoj je erudicije i mašte, danak nadrealizmu i različitim tradicijama, u kojem se preuzimaju stilski motivi drevnih civilizacija, od kojih su neke i izmišljene. Osim što, komemorirajući događaje iz Drugog svjetskog rata, stvara nove drevne civilizacije, Bogdanović, rekonstruirajući prošlost, proizvodi različite modele moguće zbilje, prisutne podjednako u njegovom praktičnom, projektantskom djelovanju kao i u njegovom teorijskom radu (na primjer, u *Zaludnoj mistriji* u kojoj, na presjecištu književnosti, teorije umjetnosti i života umjetnika, rekonstruiraju jednu od mogućih povijesti arhitekture).

Bogdanovićeve rad primjer je transdisciplinarnog načina razmišljanja koje se manifestira u osmišljavanju hibridnih objekata koji eliminiraju granicu između arhitekture i skulpture, zatim u primjeni vlastitog teoretskog promišljanja o «simbolologiji» grada na projektiranje nekropola, kao i u teorijskom radu u kojem se isprepliću

znanstveno-povijesni diskurs s književnim te se značenja pojmova istražuju uz pomoć analize slika. S obzirom da se jedan od osnovnih Bogdanovićevih postupaka temelji na dokidanju granica između historiografije i fikcije, ohrabrujuća je inicijativa Udruge za Interdisciplinarna i interkulturalna istraživanja da se temi Bogdana Bogdanovića pristupi u okviru projekta koji jednako tako kombinira umjetničke prakse i znanstveni pristup

(koji pak objedinjuje polazišta različitih disciplina). Sagledavanje Bogdanovićeve rada iz okvira jedne discipline naprosto ne bi bilo moguće i znatno bi ograničilo razumijevanje njegova rada. Budući da kultura pamćenja obuhvaća područje koje je preširoko da bi bilo predmetom jedne struke, opusi poput onog Bogdana Bogdanovića mogu biti iznimno poticajni za istraživanja koja imaju ambiciju zahvatiti problem iz šire perspektive. ✕